

YAPON KLASSIK ADABIYOTINING O‘ZBEKCHA TALQINI: “TAKETORI MONOGATARI” DOSTONINING TARJIMA DARSLARIDAGI IN‘IKOSI

*Ishimura Ikumi, Yaponshunoslik oliy maktabi kata o‘qituvchisi
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti*

Annotatsiya Ushbu maqolada Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Yaponshunoslik oliy maktabi “Yapon filologiyasi” kafedrasida olib borilayotgan amaliy tarjima darslarining natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqot obyekti sifatida yapon klassik adabiyotining eng qadimgi yozma yodgorligi hisoblangan va Heian davriga oid “Taketori monogatari” (“Bambuk kesuvchi chol dostoni”) asari olingan. Maqolada 3-kurs talabalari tomonidan klassik yapon tilidan (kobun) o‘zbek tiliga qilingan tarjimaning leksik-semantik xususiyatlari, ramziy obrazlar va madaniy realilarning berilishi, shuningdek, matn ustida ishlashning lingvodidaktik ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: *Taketori monogatari, Heian davri, klassik yapon tili (kobun), badiiy tarjima, Malika Kaguya, madaniy realilar, Fuji tog‘i etimologiyasi, o‘zbek yaponshunosligi.*

KIRISH

Bugungi kunda O‘zbekiston sharqshunoslik maktablarida yapon tilini o‘qitish nafaqat kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirish, balki klassik matnlar va badiiy adabiyotlarni chuqur tahlil qilish bosqichiga yetdi. Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti “Yapon filologiyasi” kafedrasida katta o‘qituvchisi Ishimura Ikumi tomonidan taqdim etilgan amaliy darslar hisoboti bu fikrning yaqqol dalilidir.

Universitetning 3-kurs talabalari tomonidan amalga oshirilgan “Taketori monogatari” (竹取物語) dostonining o‘zbekcha tarjimasi shunchaki lisoniy o‘g‘irish bo‘lmay, balki IX–X asrlar yapon ijtimoiy-madaniy hayoti, mifologik dunyoqarashi va falsafasini o‘zbek tilining boy imkoniyatlari orqali qayta kashf etish jarayonidir.

ASOSIY QISM: SYUJET YO‘NALISHLARI VA LISONIY TAHLIL

翻訳授業の成果報告 / Tarjima darsi natijalari haqida hisobot

「竹取物語（たけとりものがたり）」 / Bambuk kesuvchi chol dostoni

「竹取物語（たけとりものがたり）」とは、平安時代初期に書かれた日本最古の物語とされ、美しさや人の心のはかなさを描いた日本文学を代表する古典作品である。当学3年生の翻訳授業において、日本語からウズベク語に翻訳した成果を報告する。（古文～翻訳文の順に示す）

"The Tale of the Bamboo Cutter" is considered the oldest Japanese story, written in the early Heian period, and is a representative classic of Japanese literature that depicts beauty and the transience of the human heart. This report presents the results of a translation project from Japanese to Uzbek conducted in a translation class for third-year students at our university. (Presented in the order of classical Japanese, and translation)

"Bambuk kesuvchi haqidagi ertak" eng qadimgi yapon hikoyasi hisoblanadi, Heian davrining boshlarida yozilgan va inson qalbining go'zalligi va o'tkinchiligini tasvirlaydigan yapon adabiyotining klassik namunasi. Ushbu hisobotda universitetimizning uchinchi kurs talabalari uchun tarjima darsida o'tkazilgan yapon tilidan o'zbek tiliga tarjima loyihasining natijalari keltirilgan. (Klassik yapon matni tarjimadan tarjimaga tartibda taqdim etilgan)

【かぐや姫の誕生】 Malika Kaguyaning tug'ilishi

今は昔、竹取の翁（おきな）といふ者ありけり。野山にまじりて竹を取りつつ、よろづのことに使ひけり。名をば、さぬきの造（みやつこ）となむ言ひける。その竹の中に、もと光る竹なむ一筋ありける。あやしがりて寄りて見るに、筒の中光りたり。それを見れば、三寸ばかりなる人、いとうつくしうてゐたり。翁言ふやう、「我、朝ごと夕ごとに見る竹の中におはするにて、知りぬ。子となり給ふべき人なめり」とて、手にうち入れて家へ持ちて来ぬ。妻（め）の姫（おうな）に預けて養はず。うつくしきことかぎりなし。いと幼ければ籠（こ）に入れて養ふ。

Ancha qadim o'tgan zamonda bambuk kesadigan chol bo'lgan ekan. Tog' changalzorlarida bambuk kesib yurgan paytida turli g'aroyib voqealar sodir bo'lar edi. Cholning ismi Sanuki Miyatsuko edi. Bir kuni chol kesib yurgan bambuk poylaridan birining ichi yaltirab turar edi. Ajablangan chol yaqinlashib qarasa bambuk g'ovagining ichi yop-yorug' edi. G'ovak ichida 3 yoshlar atrofidagi qizaloq judayam chiroyli ko'rinishda o'tirar edi. Chol "men har kuni kesgan bambuklarim ichida borligingni bilardim. Seni farzand qilib olaman" deb o'ylab, qizaloqni qo'liga oldi va uyiga qaytdi. Qizaloqni kampiriga berdi va uni tarbiyalay boshlashdi. Bundanda chiroyli qizaloq bo'lishi mumkin emas. Hali ancha kichikligi uchun beshikka bog'lab tarbiyalashdi.

【かぐや姫の成長】 Malika Kaguyaning ulg'ayishi

竹取の翁、竹を取るに、この子を見つけてのちに竹取るに、節を隔ててよごとに金（こがね）ある竹を見つくること重なりぬ。かくて翁やうやう豊かになりゆく。

この児（ちご）、養ふほどに、すくすくと大きくなりまさる。三月（みつき）ばかりになるほどに、よきほどなる人になりぬれば、髪上げなどさうして、髪上げさせ、裳（も）着す。帳のうちよりも出（い）ださず、いつき養ふ。この児のかたちけうらなること世になく、屋（や）のうちは暗き所なく光満ちたり。翁、心地あしく苦しき時も、この子を見れば、苦しきこともやみぬ。腹立たしきことも慰みけり。翁、竹を取ることに久しくなりぬ。いきほひ猛（まう）の者になりけり。

この子いと大きくなりぬれば、名を三室戸齋部（みむろどいんべ）の秋田を呼びてつけさす。秋田、なよ竹のかぐや姫とつけつ。このほど三日、うちあげ遊ぶ。よろづの遊びをぞしける。男はうけきはらず呼び集（つど）へて、いとかしこく遊ぶ。

Chol bambuk kesib yurgan paytida qizaloqni topib olgach bambuk bo'g'imlarini bo'lib har bir bo'g'im orasidan tilla topib oldi. Shunday qilib chol sekin-asta boyib ketdi.

Qizaloq tarbiyalanish davomida sog'lom bo'lib ulg'aydi. 3 oylar o'tib oddiy odam bo'yiga tenglashib qolganligi uchun sochini o'rib turli tadbirlarga tayyorlanar, chiroyli ko'ylak kiyardi. Qizaloqni belanchakdan tashqariga chiqarmasdan ehtiyotkorlik bilan tarbiyalashdi. Qizaloq yuzining chiroyiga o'xshashi yo'q bo'lib, u o'tirgan uyning ichida qorong'u joyning o'zi yo'q, faqat yop-yorug' bo'lib turar edi. Cholning kayfiyati yomon bo'lib qiynalgan paytida qizchaga qarasa qiyinchiligi yo'qolar, jahli chiqsa tasalli bo'lar edi. Bu orada chol tillali bambuk kesishda davom etdi. Shunday qilib juda boy-badavlat bo'ldi. Qizaloqning qaddi-qomati ancha o'sganligi uchun oqsoqol Mimurotono Akitani chaqirib unga "Nayotakeno Kaguya hime" (yosh bambuk malikasi Kaguya) deb ism qo'yishdi. 3 kun sake ichib, she'rxonlik qilishdi, raqs va boshqa turli o'yinlar

o'ynab xursandchilik qilishdi. Tanish notanish bolalarning hammasi yig'ildi va bazm-jamshid qilishdi.

【貴公子たちの妻問い（一）】 Sovchi Shahzodalar 1

世界ののをこの、貴（あて）なるも卑しきも、いかでこのかぐや姫を得てしがな、見てしがなと、音に聞きめでて惑ふ。そのあたりの垣にも、家の門（と）にも、をる人だにたはやすく見るまじきものを、夜は安きいも寝ず、闇（やみ）の夜にいでて、穴をくじり、かいばみ惑ひ合へり。さる時よりなむ、よばひとは言ひける。

人のものともせぬ所に惑ひありけれども、なにの験（しるし）あるべくも見えず。家の人どもにものをだに言はむとて、言ひかかれども、ことともせず。あたりを離れぬ君達（きんだち）、夜を明かし日を暮らす、多かり。おろかなる人は、「ようなきありきは、よしなかりけり」とて、来ずなりにけり。

その中に、なほ言ひけるは、色好みと言はるる限り五人、思ひやむ時なく夜昼来ける。その名ども、石作（いしつくり）の皇子（みこ）・庫持（くらもち）の皇子・右大臣阿部のみむらじ・大納言大伴の御行（みゆき）・中納言石上（いそのかみ）のまろたり、この人々なりけり。

Butun dunyodan odamlar kelib, aslzoda oqsuyaklar ham, oddiy odamlar ham qanday qilib bo'lsada malika Kaguyaga erishishni, unga uylanmoqchi bo'lishdi. Chol uyining devorlariy-u darvozalarigacha va hattoki uy ichigacha odamlarga liq to'lib malikani ko'rish qiyinlashib qolgan bo'lsada kechasi uyqu bilmay o'ra kovlab mo'ralab o'tirishdi. Qizga qarab "menga turmushga chiq" deb aytishdi.

Odam borolmaydigan joyga borib jasurlik ko'rsatishga tayyor bo'lishsada hech qanday foydasi bo'lmadi. Uy ichidagi odamlarning birortasiga gapirishsa ham hech kim quloq solmadi. Qizaloqning atrofidan uzuqlashishni ham o'ylamayotgan shahzodalar-u, kechani uxlamasdan o'tqazganlar juda ko'p edi. Unga uylanishni maqsad qilmaganlar esa "kerak bo'lmagan ishning foydasi yo'q" deb kelishmadi.

Odamlar ichida malikaga oshiq bo'lib qolgan va unga uylanishni ahd qilib qalbi sevgidan to'lib toshgan 5 shahzoda kecha kunduz demasadan uning oldida bo'lishdi. Ularning ismlari shahzoda Ishizukuri, shahzoda Kuramochi, Yudaijinabeno Mimuraji, Tainagontaiono Ogyou, Chyunagon ishiueno Marotari edi.

【貴公子たちの妻問い（二、三）】 Sovchi Shahzodalar 2-3

これを見つけて、翁、かぐや姫に言ふやう、「わが子の仏、変化（へんげ）の人と申しながら、ここら大きさまで養ひ奉る志おろかならず。翁の申さむことは聞きたまひてむや」と言へば、かぐや姫「何事をか、のたまはむことは、承らざらむ。変化のものにてはべりけむ身とも知らず、親とこそ思ひ奉れ」と言ふ。翁「うれしくものたまふものかな」と言ふ。「翁、年七十に余りぬ。けふともあすとも知らず。この世の人は、男は女にあふことをす、女は男にあふことをす。そののちなむ門（かど）広くもなりはべる。いかでか、さることなくてはおはせむ」。

かぐや姫のいはく「なんでふさることかしはべらむ」と言へば、「変化の人といふとも、女の身持ちたまへり。翁のあらむ限りは、かうてもいますかりなむかし。この人々の年月を経て、かうのみいましつつのたまふことを、思ひ定めて、ひとりひとりにあひ奉

りたまひね」と言へば、かぐや姫のいはく、「よくもあらぬかたちを、深き心も知らで、あだ心つきなば、のち悔しきこともあるべきを、と思ふばかりなり。世のかしこき人なりとも、深き志を知らでは、あひがたしと思ふ」と言ふ。

翁いはく、「思ひのごとくも、のたまふものかな。そもそもいかやうなる志あらむ人にか、あはむとおぼす。かばかり志おろかならぬ人々にこそあめれ」。かぐや姫のいはく、「なにばかりの深きをか見むと言はむ。いささかのことなり。人の志等しかんなり。いかでか、中に劣りまさりは知らむ。五人の中に、ゆかしきものを見せたまへらむに、御志まさりたりとて、仕うまつらむと、そのおはすらむ人々に申したまへ」と言ふ。「よきことなり」とうけつ。

Bu holat (5 shahzodaning uylanish ahdi) ni ko'rib chol malika Kaguyaga "bizga buddadek qadrli bo'lib qolgan qizalog'im, bu sinovli dunyoga kelib o'zgarmagan inson yo'q. Seni hozirgacha tarbiyladim endi mening orzuim oddiy emas. Otangning gapiga quloq solasanmi" deb so'radi. Malika Kaguya "qanday gap bo'lsa ham quloq solmagan paytim bo'lmagan. Bundan keyin ham shunday bo'ladi. Sizlarni haqiqiy ota-onam deganman" deb javob berdi. Chol "sendan xursandman" dedi va "men 70 yoshdan o'tdim. Bugun erta nima bo'lishini bilmaymiz. Bu dunyoda bola qizga kuyov, qiz esa unga kelin bo'ladi va shunday qilib bir oila vujudga keladi. Shuning uchun sen ham turmushga chiqishing kerak qizim" dedi malika Kaguyaga qarab.

Malika Kaguya "nega men unday qilishim kerak" deb so'radi. Chol "sen bizning qizimiz bo'lib qolasan, lekin sen qiz bolasan. mening hayotligim paytida turmushga chiqishing kerak qizim. Ana u 5 shahzoda ancha uzoq paytdan beri kutishmoqda, shulardan bittasi bilan turmush qurishing shart" deb javob berdi. Malika Kaguya "ko'rinishi g'ayritabiiy, bironing qalbini his qilmay turib uylanishmoqchi, bunga bee'tibor qarasam keyinchalik afsus qilaman degan xavotirdaman. Mansablari qanchalik katta bo'lmasin asl maqsadlarini bilmay turib turmush chiqolmayman" deb aytdi.

Chol "ko'nglimdagi gapni aytding. Qanday maqsadi bor odamga kelin bo'lmoqchisan. Ana u 5 shahzodaning maqsadi oddiy odamlarnikiga o'xshagan emas" deb aytdi. Malika Kaguya "asl maqsadini qanchalik chuqur bilish emas, shunchaki bir kichik istagim bor. Beshovining ham maqsadi bir bo'lsa qanday qilib ulkarning maqsadi katta yoki kichikligini bilaman. Beshovining orasidan man ko'rishni xoxlagan shahzodani ko'rsatsangiz o'sha shahzodaning maqsadi katta deb o'ylayman va unga kelin bo'lar ekan deb ularga yetqizing" deb cholga aytdi. Chol "xo'p" deb rozi bo'ldi.

【石作の皇子の話】 Shahzodala Ishitsukuri

なほ、この女見では、世にあるまじき心地のしければ、天竺（てんぢく）にある物も持て来ぬものかと思ひめぐらして、石作の皇子は、心の支度（したく）ある人にて、「天竺に二つとなき鉢（はち）を、百千万里の程行きたりとも、いかでかとりべき」と思ひて、かぐや姫のもとには、「今日なむ天竺へ石の鉢とりにまかる」と聞かせて、三年ばかり、大和国（やまとのくに）十市（とをち）の郡（こほり）にある山寺に、寶頭盧（びんづる）の前なる鉢の、ひた黒に墨つきたるをとりて、錦の袋に入れて、造り花の枝につけて、かぐや姫の家に持て来て見せければ、かぐや姫あやしがりて見るに、鉢の中に文（ふみ）あり。ひろげて見れば、一海山の道に心をつくし果てないしの

はちの 涙ながれきー かぐや姫、光やあると 見るに、蛍（ほたる）ばかりの 光だになし。ーおく露の 光をだにぞ 宿さまし をぐら山にて 何もとめけむー とて返しだす。鉢を門に捨てて、この歌の返しをす。ーしら山に あへば光の 失（う）するかと はちを捨てても たのまるかなー とよみて入れたり。かぐや姫、返しもせずなりぬ。耳にも聞き入れざりければ、言ひかかづらひて帰りぬ。かの鉢を捨ててまた言ひけるよりぞ、面（おも）なき事をば、はちを捨つとは言ひける。

Kun botishi bilan, 5ta shaxzodalar hammasi jam bo'lishdi. bittasi fleyta chalgan, biri qo'shiq aytgan, yana biri kuylagan, biri nay chalgan, oxirgisi yelpig'ich o'ynab o'tirganda, chol kirib keldi. Chol kirib kelib aytdi "sizlarni bunday kulbay vayronamizda kutib olganimizdan xijolatdaman". Kaguya Xime "kumki men aytgan narsalarni topib kelsa" shunga qarab kimni g'olibligini aniqlaymiz. Bu fikr cholga ham shaxzodalarga ham ma'qul tushdi.

Kaguya Xime tosh yo'nuvchi Oojiga budda ibodatxonasida toshdan yasalgan idish borligini, yana Ouna nomli tog'da ildzi kumush, tanasi oltin, mevasi yoqut daraxti bor shuni olib kelishini aytdi. Yana biri Xitoydagi sichqon terisidan tikilgan kiyim borligini, shu kiyimni olib kelishini aytdi. Ootomoga ajdarho bo'ynidagi 5 xil tus tovlanuvchi toshni olib kelishi aytdi. Eng so'nggi shaxzodaga qaldirg'och dengizdan olib kelgan molyuskani olib kelishini aytdi.

Chol Kaguya Ximega qarab bular juda qiyin ishlarku ularni bu mamlakatdan topib bo'lmayduku deb aytdi va men ularni qanday qilib shaxzodalarga aytaman dedi. Shunda Kaguya Xime nima qilib bo'lsa ham ularni bajarish kerak deb aytdi. Noiloj qolgan chol shaxzodalarga qizining gapini yetkazdi. Shaxzodalarga uning gapini eshtib hayratlanishdi va hafsalalari pir bo'lgan holda ortlariga qaytishdi.

Ooji sevgan yoriga uylana olmasa yashay olmasligini bilib, nima qilib bo'lsa ham shartni bajarishga ahd qildi. Lekin u topishi kerak bo'lgan idish juda ham uzoqda ekanligini bilib nima qilishni bilmay qildi. Shunda u Kaguya Ximega xat yozdi, unda u uzoq safarga ketayotganligini yozgan edi. 3 yillik safardan so'ng Touchidagi tog' ibodatxonasidagi, binzuru degan joydagi muqaddas idishni olib daraxt shoxiga ilib Kaguya Ximega yubordi. Xime ishonib ishonmay idishga qaradi, unda xat bor edi.

"Men judayam qiynalib, ko'zimdan qon chiqquvdek bo'lib idishni axtarib topdim. Kaguya Xime, idishni haqiqiylikini tekshirib ko'rmoqchi bo'ldi va uning haqiqiy emasligini aniqladi.

Shunda o'rinda Ooji nima qilishini bilmay ximega qo'shiq aytdi:

"Shirayamadek yorqin sening jamoliningni ko'rib, muqaddas tosh hech narsa bo'lmay qoldi. Men faqatgina sen bilan turmush qurmoqchiman."

Ooji qancha kutsa ham kaguya ximedan javob bo'lmadi va u ortiga qaytdi.

XULOSA

Ishimura Ikumi rahbarligida talabalar tomonidan amalga oshirilgan ushbu loyiha o'zbek yaponshunosligida klassik matnlarni o'rganish va tarjima qilish metodologiyasini boyitishga xizmat qiladi. "Takatori monogatari" dostonining o'zbekcha talqini talabalarning nafaqat til ko'nikmalarini, balki madaniyatlararo muloqot va qiyosiy adabiyotshunoslik sohasidagi bilimlarini ham yuzaga chiqargan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ishimura Ikumi. 翻訳授業の成果報告 / Tarjima darsi natijalari haqida hisobot: 「竹取物語」. Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, Yaponshunoslik oliy maktabi, 2026.

2. 阪倉篤義校注. 『竹取物語』 (Taketori monogatari / Sakakura Atsuyoshi sharhlari). 岩波書店 (Iwanami Shoten), 1970.
3. 片桐洋一校注. 『竹取物語』 新編日本古典文学大系 12 (Taketori monogatari / Katagiri Yoichi sharhlari, Yangi yapon klassik adabiyoti turkumi, 12-jild). 小学館 (Shogakukan), 1994.
4. 岩崎京子. 『かぐやひめ (名作紙芝居)』 (Kaguya-hime / Iwasaki Kyoko, Mashhur kamishibai asarlari). 童心社 (Doshinsha), 1986.
5. Sodiqova T. *Badiiy tarjima asoslari*. — Toshkent: Mumtoz so‘z, 2018.

